

Onderdaoikers

Riek Donkers-van de Acker¹
(dialectspelling WJ. Vos)

Waj wisse kwèllek wa 't woord betaekende òf we han d'r al innen in haojs.

't Waor vûrjaor 1943, op 'nen tîggenaovent² toen d'r ìnnem binnekam. Waj zaote mî z'n áchte án 'nem bôtterham mi 'nem bûrt pap. Bôvve de tòffel 'm bromôllielèmpke, ge zaocht mekaor nèt sitte. D'r wôrde ob de deur geklòpt, wa al on-gewoon waor, már toe kwam 'r ôk nòg 'ne jonge vènd binne. "Bén ik hiejr baj Van den Acker?" "Dè klòpt", zî onze vadder, "már wie béénde gaj?" 'm Bietje bedüst sît ie z'ne naom èn ôk wôrvûr dèt ie kwam. Haj wô onderdaoijken umdèt ie anders nô Daojtslant mos chôn wérke. "Hoe kaomde gaj án onz adrèz èn onze naom?" vroeg onze vadder. Naw, haj ha in Gîmmerd baj 'ne gròwte wingkel gewérkt. Haj mos dan wél 'z bôtskappe taojsbréngé baj boerren achteraf. Dûrrum wás ie nô

Gimmert chekòmmé vûr onderdák. Már dè viejl teege, niemmend dōōrvde d'r án. Náv hát ie al ob driej plátse te hōōre gekrîgge dèt ie már 's nô Van den Acker mos chôn, die ha zèèlf chîn gròwte zeun die in 't naaw konne kòmmen az 'r 's iets fer-raoje wôrde èn wèèrk ha diem bowr ôk wél. Vandaor dèt ie baj onz ánklòpte. "Jao", zî onze vadder, kaomt 'r baj zitte, ît n'm bûrt pap mee èn dan zien we daolek wél."

D'r wiejr ob de skélft 'ne nîrslách chemákt want 'm bét han we gîn ovver, lôt stôn 'ng kaomer. D'r wôrde wa afcheskut mî plangke èn ons moedder hálde deekes, laokez èn 'ng kòpkusse. Bertus, zôô wôt ie genümt wôrre, kos chôn slaope. "Wélteruste", zî onze vadder, "mèèrgevürch sien we wél wejter." Haj is seuve mônt cheblîvve.

Smèèrges frûch ston ie al klaor èn òf waj

wèèrk fûr 'm te doen han. Onze vadder gav 'm de héchskaer in z'n haant èn haj kon án de slách. Wèèrk wáz 'r zat èn haj wô wél èn ie ston vûr iedderaen klaor. As waj van 't mèlke taojskwaome saoves, dan hong ie vûr onz de rômkraojke in de put; haj vong dè gîn wèèrk fûr vrawvòlk. Waj waore nie anders chewéént, már 't waor wél hèndech, zônne lòwpjonge.

Intusse wáz d'r al 'n hael nèt wèèrk van ondergrontse beweegenge op chang gekòmme. Bertus krîg de nôddege pepierre èn kos s'n wèèrk wîr opfatte. Nô saome ûrst nòg wa Sintereklòs cheviejrt te hébbe, is ie vertròkke.

Dezèlvdn dách stonne ze mî 'nen anderen ob de stoep. Ìnne die dringent hulp nôddech ha. 't Wáz 'ne jonge die mî z'n zûvventien jaor in de mejne wás chevat weeges sabbetaazje èn toe vûr twae jaor nô Daojtslant wôrde gestûjrt.

Toen ie dan aajndelek mî verlòf mòch, wás ie mendîinne ondergedôòke. 't Jong wás tetaol overstûjrt, ze han 'm hárt án-gevat in de mejn. Haj ston te trillen op s'm baen èn ie vlòg overèngt so gaow as ie wa hōörde òv az 'r iemment onverwaacht binnekam.

Saoves gong Leo, zòwe haajten ie, al vrûch nô bét, már slaope dît ie bekant nie; dan zaocht ie z'nen tròst op stal baj de koej um ons nie wákker te maoke mî as chevòlg dè de koej wél wákker wôrde èn onze vadder ôk. Èn dè waj 'n ûjrt îrder az anders moesse gôn mèlke want de koej liejte de rômmen lòwpe, vandaor. Gelejdelek án kwam dè wîr gowt èn konne waj ôk wîr 'n ûjrt langer bliejve ligge.

We hébbe mî z'n alle Kèrsmes saome geviejrt. Intussen han we van 'm gelaert hoe we naw aajgelek ècht moessen damme. Dè kos haj zô gowt, dûr kos niemment tîggen op. Op aawjaorzaovent hébbe we 'ng kompetiessie gespûlt tòt hael laot saoves. Um half twèèlf waore Leo èn ikke nòg on-geslágge. Dûr wiejrt afchesprooke dè degîinne die 't lééste spèlleke won, alle ôlliebòlle krîg die 'r nòg overgeblîvve waore èn ze ôk op moez aete. Nár daacht ik, dè zit wél gowt, dè weent haj tòch. Már mooi nie, haj liejt maj winne. Dûr wáz ik mooi ingelòwpe. Die ôlliebòlle waoren in raopòllie gebákke, dus nògal zwaor. Ik saog dè hîllemòl nie zitte um die te moeten opaete. 't Wáz intusse nééj-jaor gewòrre èn d'r wás niks op teege um d'r dan d'n állengen dách már over

te doen, duz ùrst már 's chôn slaope.
Smèèrges howvde dè allemôl nie mîr,
iedderaen viejt av èn tow 'nem bòl èn ze
waore zòw op. Dûr kwam ik chowt fanaf.
Begim mèrt ha ôk Leo wîr de nôddege
pepierre um teruch nô Limburch te gôn
èn daor in de mejn te gôn wérke.

Daogz 'rnoo han we alwîr 'ne Limburger
ob de stoep, naw 'ne pòzbeamte, 'ne
zeekeren Huub. Zôveul as Leo klètste,
zôwaajnech sî Huub, haj zî gewoon niks.
Die mènes wás fòlges maj zô verbittert èn
án-geslágge dèt 'r gewoon niks aojt kos
kòmme. Az onze vâdder 'm iets te doen
gaf, dan dît ie 't sô gowt as ie koz èn
kwam dan wîr binne zitte baj ons moed-
der ob de geut, tòt onze vâdder 'm wîr
wa anders te doen gaf. Haj zaot már te
piekkere, ons moedder wiz ècht nie wa
of se 'rmî án moes, èn die wiz 'r tòch
ròllek raot mî.

Haj is mî maj 'ne kaer nô d'n Êldeng³
gôn skoeffele in de ròch mî zôn
"vééjfrééjen-ding". Toen ik feurán
begon, gong haj án 't aander èngd
beginne. In de lòwp fan de nômiddech
skoeffelde waj nîvve mekaor nô vûrre.
"Zie zôô", zît ie, "dè zit 'rop." Dè iz 't
înnestste dèt ie in al die mônde tîgge
máj persoonlek hé gezît.

Gelukkech fûr hum krich haj ôk nòg al
gaow de nôddege pepierre, zôdè ôk haj
wîr wéch kon èn waj waore blééj mî
hum. 't fiejl natûrlek òk nie mee vûr die
lööj, ze mossen ôk már zien wôr òf se
terèècht kwaome.

De vòlgende kwam van Hèlment, rèècht
fan de H.B.S.. Haj ha z'ne fiets baj 'm. 't
Wáz 'm pár daoçh fûr 't silvere fist fan
onze vâdder èn ons moedder. Haj ha mî
onze vâdder allez opcheraojmt in de de
skûjr, ob de stal èn roondum 't haojz
alles cheskoeffelt èn gegriesselt. Twae
naachte hét ie baj ons cheslaope èn toe
vong ie dè 't tejt waor um 'z îfkes nô
haojs te fietse. Waj hébben um noojt mîr
teruch-chezien. Nòg dezèlvden aovent
kwam z'n zeuster z'n spullen ophaole,
haj ha zôn hejmwee dè se már 'm pláts
wa kòrterbaj vûr 'm gezaocht han. "Wán
'ne gèk", zî zaj, "um nèt fûr 't fist 'raojt
te trékke."

Toe waj aojtchefist waore, ston 'r alwîr
'nen anderen ob de stoep. Înnen aojt
Tilburg die dringent 'n aander pláts nôd-
dech ha dûr umstandecheede wôr haj
ôk nie veul án koz doen. Dus fûraojt
már wir, wîr 'n aander diejalékt. 'ne
Skônne mènes wôr we hael wa mî héb-
ben afcheláche. Z'm brüjr zaot ôk érgez

in de bûrt ondergedooke, zôdoende han we dik nògal wa vòlk over de vlowr. Dè Tilburchs taoltje dûr wéende vluch che-noch án, vûral umdè haj over veul hûmòr beskikte. Dè hát ie ôk wél nôd-deg um overèngt te bliejve, wand de zöörg⁴ over z'n gezin zòn 'm anders wél 's teveul gewôrre kanne zén.

Zöwe sukkelde waj op Septèmber án, 't wiejr mi d'n dách spannender. Degîinne die tòd dan vaajlech waore han 'r de skrik ôk fòrt chowt in. Dè kwam dûr 't teruchtrekkend Daojts laeger, dè ha ver-vowr nôddech. Ze nômmè pèèrd èn kaarzen in beslág èn dûr han ze voerlööj baj nôddech. Zôdoende krîgge waj ôk joong aoid de bûrt over de vlowr. Die skôvve, az dè aojtkwam, allemôl mee án de tòffel. Zôô kwaome we die lééste waeke dûr.

Sommege gongen al nô Veghel um de "Tommy's" te zien. Ze kwaome teruch mî 'm pár Éngelse siegrètte az bewejs. Die hébbe we mî e man òf seuve opcheròkt, um de bûrt trékke. Már 't wás fòrt aojtkiejke, d'r waoren overal Daojtsers, mî pansterwaogez⁵ èn aander geskut. We blîvve binne, zôveul as mûg-gelek. Tòd die môngdegemîddech. Nô 'm pár ürre van over-flaojtende koogels

wòrden 't stil. Már nie laag. We hòorde van de kant fam Boekkel de Éngelsen al ánkòmme. Ífkez afwaachte òv 't ècht waor èn toe gaow de koej gemòlke èn 'd döörp in.

Dè waore ze dan ècht, onz bevrejders. Wa waore we blééj, vûral vûr de onder-daojkers, die konne naw aajndelek nô haojs. Dè daachte waj, már zô wáz 't nie. Tilburg wás nòg in de haant fan de vejant⁶. 't Kaoste onze vadder hael wa um die joong teege te haawe want se wôn nô haojz èn niks anders. Op 't èngt fan de waek sèn ze tòg opchestapt. Ze hébben 'r driej waeken over gedôn um taojs te kòmme, èn toe zén ze nòg dûr de frontliennie gemoette. Harrie wás nòg nèt op tejt taojz um de gebòrte van z'n twídde kientje mee te maoke. Gelukkeg iz alles fûr hullie gowt afchelòwpe, már dè hébbe we pas môngde látter gehöört.

NOTEN:

1. Riek is een dochter van Cornelis van den Acker uit de Deelse Kampen. Ze woont nu in Venhorst. Vgl. ook haar eerdere artikelen 'De skòlke van Mieje van Hasse', in: Gemerts Heem, jg. 38 (1996), nr. 1, blz. 26-27, en, 't Pètje nô de Deel, in: Gemerts Heem, jg. 39 (1997), nr. 1, blz. 98-101.

2. "op 'nen tîggenaovent": tegen de avond. Deze uitdrukking heb ik (W.J.Vos) nog nooit gehoord. Wie van onze lezers kent de uitdrukking?
3. "nô d'n Êldeng". Volgens wijlen mijn vader (1902-1991) moet het "d'Êldeng" zijn. De uitgang "-eng" komt van "donk" en is vrouwelijk, vgl. het toponiem "De Donk"; niemand zegt: "D'n Donk". De gemeente heeft de nieuwbouwwijk ter plekke "Den Elding" genoemd (rond de molen in de Deel). Misschien heeft Riek het lidwoord "d'n" hiervan overgenomen, maar het is ook mogelijk dat "d'n Êldeng" al vóór de bouw van de nieuwe wijk gebezigd werd door een jongere generatie dan die waartoe mijn vader behoorde. Er is mij nl. nog een familie bekend die Rieks vorm gebruikte.
4. "zöörg": zorgen (meervoud).
5. "pansterwaogez/s" i.p.v. "pantserwaogez/s": pantserwagens. De omkering van de -ts- kan een schrijffout zijn, maar ik meen me te herinneren dat veel oudere mensen inderdaad "pansterwaogez" zeiden. Graag inlichtingen.
6. "vejant": vijand (met de ej van "tejt": tijd).